

Kitap Tanıtımı
Book Review

Teşkilat-ı Mahsusa'nın Kuruluşunun 100. Yılında Türk İstihbaratı, Editörler:
Ümit Özdağ & Merve Önenli Güven, Kripto Kitaplar, Ankara, 2015, 348 sayfa.

Öz

Teşkilat-ı Mahsusa'nın Kuruluşunun 100. Yılında Türk İstihbaratı adlı kitap, editör sunumuyla birlikte altı bölümden oluşmaktadır. Eser içerisindeki bölümler Türk İstihbarat Tarihi, Milli Mücadele Dönemi İstihbaratı, Cumhuriyet Dönemi İstihbaratı, Türk İstihbaratında İstihbarat Teknikleri ve İstihbarat Konusunda Tartışmalar başlıklarını taşımaktadır.

Eser içerisinde istihbarat üzerine teorik ve pratik çalışmalar yapmış olan akademisyen ve uzmanların hazırlamış olduğu on üç makale yer almaktadır. Kitap farklı disiplinlerden gelen alanındaki yetkin isimlerin bir araya getirdiği kapsamlı bir çalışma olması itibarı ile önemli bir başvuru kaynağı niteliğini taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: *İstihbarat, Türkiye, Teşkilat-ı Mahsusa, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, Ümit Özdağ.*

Abstract

The book titled "Turkish Intelligence in the Centenary of the Founding of the Ottoman Special Organization – Teşkilat-ı Mahsusa" is comprised of six chapters including the editor's preface. There are thirteen articles in the book written by academicians and experts who had studied intelligence theoretically, as well as in practice. In terms of bringing senior experts from diverse disciplines together, the book has a quality of being a reference guide in its field.

Keywords: *Intelligence, Turkey, The Ottoman Special Organization, Teşkilat-ı Mahsusa, 21st Century Turkey Institute.*

21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü'nün 13-14 Aralık 2014 tarihlerinde Ankara'da düzenlenen "Teşkilat-ı Mahsusa'nın Kuruluşunun 100. Yılında Türk İstihbaratı" isimli konferansında istihbarat teorisi ve pratiği üzerine çalışmış farklı disiplinlerden pek çok akademisyen ve uzman bir araya gelmiştir. Konferansta sunulan bildirilerin bir kitap haline getirilmesi İstihbarat alanında çok az çalışma yapılan ülkemizde önemli bir açığı giderme yolunda atılmış önemli bir adım olarak kabul edilmelidir.

Geçmişten beri kapalı kapılar ardında, gizemli bir faaliyet olarak sunulan ve salt askeri niteliği olduğu düşünülen istihbarat olgusunun, Avrupa'da kabul gördüğü üzere çok daha geniş bir perspektif üzerinden incelenmesi gereken sosyal, siyasal, askeri ve ekonomik boyutları olan çok katmanlı bir yapıya sahip olduğu anlayışının ülkemizde yaygınlaşmaya başlamış olduğu gerçeğini göstermesi açısından da çalışmanın yayınlanmış olması son derece önemlidir.

Uzun yıllardır bu alanda çalışmalar yapan Prof. Dr. Ümit Özdağ ve ekibinin bu önemli çalışmadaki öncülüğü tartışmasız çok değerlidir. Bu bağlamda bu çalışmanın hayata geçmesinde büyük pay sahibi olan 21.Yüzyıl Türkiye Enstitüsü'nü de kısaca tanıtmak gerektiğini düşünüyorum.

21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü; *Türkiye ve Türk Dünyası'nda Birlik Vakfı*, tarafından 2006 yılında "*Türkiye ve Türk dünyasıyla ilgili konuları kapsayacak şekilde stratejik araştırma ve çalışmalar yapmak*" amacıyla kurulmuştur. Enstitü'nün kurucu müdürlüğünü Prof. Dr. Ümit Özdağ üstlenmiştir.

21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü kuruluş amacını "*enformasyon çağı ve savaşlarının yaşandığı 21. Yüzyılda Dünya ve Türkiye'de gerçekleşen politik, ekonomik, teknolojik, kültürel, toplumsal ve askeri süreçleri, birincil kaynaklardan en yetkin analiz tekniklerini kullanarak Türkiye'nin milli çıkarları çerçevesinde izlemek ve tahlil etmek, küresel ve bölgesel olayları ve gelişmeleri Türkiye'nin milli güvenliği açısından değerlendiren stratejik çalışmalar gerçekleştirmek*" olarak belirtmektedir.

Enstitü kurulduğu 2006 yılından beri gerçekleştirdiği faaliyetleriyle kısa süre içerisinde Türkiye'nin en gözde sivil düşünce kuruluşu haline gelmiştir. Enstitü, üç süreli yayın çıkarmaktadır. Bu yayınlar, 21. Yüzyıl Dergisi, 21. Yüzyılda Sosyal Bilimler Dergisi, Millî Güvenlik ve Askerî Bilimler Dergisi'dir. Bu dergilerin içindeki makalelerde son derece önemli tespitler yapmakta ve bilimsel çalışmalara önemli katkılar sağlamaktadır.

Teşkilat-ıMahsusa'nın100.YılındaTürkİstihbaratıkitabınıneditörlüğünü Prof. Dr. Ümit Özdağ ve Terörizm Uzmanı Merve Önenli Güven yapmıştır. Editörler; Ülkemizde 100. Yıllık bir geçmişe ve birikime sahip olan İstihbarat yapılanmasına rağmen İstihbarat literatürümüzde bulunan eksikliğin eserin yayınlanmasındaki öneminin altını çizmişlerdir. Kitabın bu derginin kitabiyat bölümünde tanıtılmasındaki temel amaçlardan biriside hiç kuşkusuz ki bu tespittir. Çok boyutlu bir kavram olan istihbaratın aynı zamanda kültürel bir nitelik taşıdığını

dolayısıyla her toplumun kendine has özellikleri taşıyan niteliğinin istihbarat olgusunun temel belirleyicilerinden olduğuna değinen Editörler; bu bağlamda tarihsel gerçekliğin istihbaratın en önemli öğelerinden biri olduğu tespitini yapmışlar ve Türk istihbaratının nasıl başladığı ve şekillendiğinin, tarihsel süreç içerisindeki dönüşümünün anlaşılmasının geçmiş ve gelecek arasındaki ilişkide anahtar bir rol oynayacağını vurgulamışlardır.

Kitap, *'Türk İstihbarat Tarihi'*, *'Milli Mücadele Dönemi İstihbaratı'*, *'Cumhuriyet Dönemi İstihbaratı'*, *'Türk İstihbaratında İstihbarat Teknikleri'* ve *'İstihbarat Konusunda Tartışmalar'* başlıklı beş bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümü *"Türk İstihbarat Tarihi"* başlığını taşımaktadır. Bu bölümde modern Türk İstihbaratı'nın başlangıcı kabul edilen Teşkilat-ı Mahsusa'nın rolü irdelenmiştir. Bu bölümde iki makale yer almaktadır. Bu bölümdeki ilk makale *Gazi Üniversitesi Araştırma Görevlisi Pınar Şimşek* tarafından kaleme alınmış ve *"Türk İstihbaratında Teşkilat-ı Mahsusa'nın Yeri Ve Türk, Rus, İngiliz Ve İsrail İstihbarat Birimlerindeki İlk Modern Teşkilata Geçişin Bir Karşılaştırması"* başlığını taşımaktadır. Yazar, araştırmasında Teşkilat-ı Mahsusa'nın kuruluşunu yine aynı dönemde kurulan diğer ülke istihbaratlarıyla karşılaştırmalı olarak analiz etmiştir.

Bölümde yer alan ikinci makale *Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü* öğretim üyesi *Yrd. Doç. Ahmet Mehmetefendioğlu ve Tarih Uzmanı Cemal Necip Gürel* tarafından kaleme alınmış ve *"Bir Teşkilatı Mahsusa Operasyonu: Buxton Kardeşler Olayı"* başlığını taşımaktadır. Çalışmada, 1914 yılında Teşkilat-ı Mahsusa tarafından gerçekleştirilen örtülü bir istihbarat operasyonunu incelenmiştir. Bu çalışmada ele alınan operasyonun başlangıcından gelişimine ve sonuçlanmasına kadar geçirdiği aşamalar Teşkilat-ı Mahsusa'nın operasyonel gücünü gösteren önemli ipuçları vermesi açısından son derece önem taşımaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümü *"Milli Mücadele Dönemi İstihbaratı"* başlığı altında toplanmıştır. Bu bölümde Milli Mücadele döneminde gerçekleştirilen istihbarat faaliyetleri konu edilmiş, Osmanlı Devletinin yıkılmasının hemen ardından Teşkilat-ı Mahsusa'nın dönüşümü ve Milli Mücadele sırasında gerçekleştirdiği faaliyetler hakkında çalışmalar yer almaktadır.

Bu bölümde dört makale yer almaktadır. İlk çalışma *Türk Halkbilim Araştırma Kültür ve Strateji Merkezi Başkanı Dr. Yaşar Kalafat*'ın kaleme aldığı *"Teşkilat-ı Mahsusa'nın 100. Yılında Türklük Bilimi Entelijans İlişkilerine Dair"* başlıklı makalesidir. Kalafat, çalışmasında İstihbaratın bir sosyal bilim alanı olduğu anlayışından hareketle, teorik düşünce mantığından millî teorik analizle Türklük bilimi ve istihbarat olgusu ilişkisini tarihsel bir bakış açısıyla incelemiştir.

Bu bölümde yer alan ikinci makale ise *Kırıkkale Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Hamit Pehlivanlı* tarafından kaleme alınmış ve *"İstiklal Harbi Dönemi Türk İstihbaratçılığı"* başlığını taşımaktadır. Yazar araştırmasında Teşkilat-ı

Mahsusa'nın kapatılması ve Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra devam eden istihbarat faaliyetlerini inceleyerek bu etkinliklerin Milli Mücadele dönemindeki hizmetlerini incelemiştir. Yazar araştırmasında söz konusu dönemdeki faaliyetlerden kazanılan tecrübenin cumhuriyetin ilanından sonra da değerlendirildiğini vurgulamıştır.

Bu bölümde yer alan üçüncü makale *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Enstitüsü doktora öğrencisi Aykut Çağlak* tarafından kaleme alınan "*Matbuat Ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi'nin Milli Mücadelede Oynadığı Rol*" başlığını taşımaktadır. Çağlak, araştırmasında Milli Mücadele sırasında önemli görevler üstlenen ve dışarıdan basit bir matbuat yapılanması olarak görünmesine karşın aslında yürütülen istihbarat çalışmalarında çok önemli roller üstlenmiş olan Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi'nin tarihsel gelişimini incelemiştir. Çağlak'a göre Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi kuruluşundan itibaren yalnız basın işlerinin bağlı olduğu bir müdürlük olmakla kalmamış, dış ve iç yayımlar, uyarmalar, istihbarat ve propaganda gibi son derece önemli işleri de yükümlenen bir kurum olmuştur.

İkinci bölümde yer alan son çalışma *Doktora Öğrencisi Zeynel Levent* tarafından kaleme alınan "*20'nci Yüzyıldan Günümüze Türklerde İstihbarat Eğitim Süreci*" başlığını taşımaktadır. Levent araştırmasında, tarihsel süreç içerisinde Türk istihbaratını incelemiş ve İstihbarat sistemi ile istihbarat eğitim sürecini irdelemiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümü "*Cumhuriyet Dönemi İstihbaratı*" başlığı altında toplanmıştır. Teşkilat-ı Mahsusa'dan MAH'a dönüşen ve sonrasında günümüzdeki adı ile MİT olarak adlandırılan Türk İstihbaratının geçirdiği evrim ayrıntılı olarak analiz edilmiştir. Bu bölümde üç makale yer almaktadır.

Bu bölümdeki ilk makale *Emekli Bürokrat Kemal İrinesil* tarafından kaleme alınmış ve "*Cumhuriyet Dönemi İstihbaratı Mah'tan Mit'e Geçiş Süreci Ve Sonrasında Yaşanan Gelişmeler*" başlığını taşımaktadır. Yazar, MAH'ın kuruluşu ve MİT'e geçiş süreci üzerine tarihsel süreci anlatan ve analiz eden araştırmasında Türk İstihbaratının globalleşen dünya içerisindeki yerini ve geleceğini sorgulamıştır.

Bölümde yer alan ikinci makale, *Harp Akademileri Komutanlığı Öğretim Görevlisi Kaya Karan* tarafından kaleme alınmış ve "*Teşkilat-ı Mahsusa'nın 100'üncü Yıldönümü Sebebiyle Soğuk Savaş Döneminden Tek Kutuplu Dünyada İstihbarat Teşkilatlarının Değişen Algısı*" başlığını taşımaktadır. Karan'a göre; İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde Türkiye'nin uyguladığı içe kapanık politikaların sonucunda ortaya çıkan 'kimlik' ve 'güven' sorunu, istihbarat teşkilatının siyasal karar vericiler tarafından içe dönüştürülmesine yol açmıştır. Günümüze uluslararası ve bölgesel hesaplaşmaların tam merkezinde yer alan Türkiye'nin yeni dünya düzeninin inşa sürecindeki şantiyenin tam ortasında yer aldığı değerlendirmesini yapan Karan, 'her açıdan' kuvvetlendirilmiş 'milli' bir istihbarat yapılanmasına duyulan ihtiyacın altını çizmektedir.

Bölümde yer alan son makale Araştırmacı Yazar Hasan Ateş tarafından kaleme alınmış ve “*Türkiye’deki İstihbarat Algısı İnşa Çalışmalarında Yeni Bir Yaklaşım: Milli İstihbarat Tarihi Müze Önerisi*” başlığını taşımaktadır. Araştırmasında Türk toplumundaki İstihbarat algısına değinen Ateş, toplumsal bellekte çeşitli nedenlerle olumsuz izlere sahip olan istihbarat algısının olumlu bir algıya dönüştürülmesinin yollarını irdelemiştir. Ateş’e göre; olumsuz istihbarat algısının temel nedeni, istihbaratın bir vatan hizmeti olarak değil, daha çok ispiyonculuk veya ihbarcılık algılamasından kaynaklanmaktadır. Bu durum, istihbarat kurumlarının halk ile iletişim kuramamasına, istihbarat üretimi kapsamında ihtiyaç duyulan kamuoyu desteğinin yeterince oluşmamasına neden olmaktadır. Ülkemizde istihbarat ile ilgili yanlış algı ve anlayışın değiştirilmesi kapsamında yeni, farklı, alışılmışın dışında çalışmalar yapılmasına ihtiyaç olduğuna değinen Ateş; bilimsel temelleri olan ve nesnel ürünlerin üretileceği akademisyenler, araştırmacıların buluşma, kaynak ve odak noktası olan bir İstihbarat Tarihi Araştırma Merkezi kurulması önerisinde bulunmaktadır.

Çalışmanın dördüncü bölümünde Türk istihbaratında istihbarat teknikleri konusu irdelenmiş ve Türkiye’nin en önemli sorunlarından biri olarak kabul edilen terörizm ve istihbarat teknikleri ilişkisi üzerinde durulmuştur. Bu bölümde iki makale yer almaktadır. Bu bölümdeki ilk makale *Terörizm Uzmanı Merve Önenli Güven* tarafından kaleme alınmış ve “*İstihbarat ve Terörizm*” başlığını taşımaktadır. Yazar, çağın en önemli sorunu olarak tespit ettiği terör kavramını ve terörizm ile mücadele alanındaki en önemli unsur olan istihbarat’ın girift ilişkisini çalışmasında incelemiştir. Güven, çalışmasında; terörizmle mücadelede önleyici nitelikte karşı tedbirlerin alınmasının önemini altını çizerken bunun yolunun istihbaratın imkân ve kabiliyetlerinin geliştirilmesi ile mümkün olabileceği sonucuna varmıştır.

Bölümdeki ikinci makale *Uzman Psikolog Sema Sözer Dabanlıoğlu* tarafından kaleme alınan “*Proaktif İstihbarat*” başlıklı çalışmadır. Çağın değişen ihtiyaçları karşısında güvenlik yaklaşımlarının ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için klasik yöntemlerin yetersiz kaldığı tespitinde bulunan Dabanlıoğlu, geleceğin gerçekleşmesinde pasif değil aktif bir tavır sergilenmesi gerektiğini belirterek stratejik ve taktik istihbaratta proaktif yaklaşımın çağın ihtiyaçlarına daha uygun olacağına altını çizmiştir.

Çalışmanın son bölümünde istihbarat konusundaki tartışmalar irdelenmiş ve Türk İstihbaratının geleceği üzerinde durulmuştur. Bu bölümde İstihbaratın siyasal mekanizmalar ve toplumsal ilişkilerinin ulusal ve uluslararası boyuttaki yansımaları üzerinde durulmuştur.

Bu bölümde iki makale yer almaktadır. Bu bölümdeki ilk makale *Doç. Dr. Sait Yılmaz* tarafından kaleme alınmış ve “*Devlet Adamı Ve İstihbarat*” başlığını taşımaktadır. Yılmaz, Cumhuriyet dönemi Türk İstihbarat yapılanmasının tarihsel süreç içerisinde geçirdiği evrimi uluslar arası konjontürdeki değişimlerle

eş güdümlü olarak anlatırken, Türk İstihbaratının geleceği üzerine de önerilerde bulunmaktadır.

Bu bölümdeki son makale, *Mustafa Güler*'in kaleme aldığı "*Yeni Bir İstihbarat Yapılanması Önerisi*" başlığını taşımaktadır. Yazar, çağın değişen ihtiyaçlarına göre hukuk devleti-güvenlik ekseninde istihbarat sistemlerini reforme eden Amerika ve İngiltere ile Türk istihbarat sistemini karşılıklı olarak inceleyerek, Türk İstihbaratını geleceği üzerine önemli bir analiz ortaya koymuştur. Yazar; "*Coğrafyasında bölgesel bir güç olma, Türk dünyasına liderlik etme arzusunda olan Türkiye Cumhuriyeti'nin mevcut istihbarat sistemini yeniden reforme ederek, mevcut istihbarat topluluğundan çok daha hacimli, verimli, etkin, parçaları birbiriyle eşgüdüm halinde işleyen ve demokratik hukuk devleti esaslarına göre denetlenebilir bir istihbarat gücüyle doğru politikalar belirleyebileceği ve izleyebileceği*" sonucuna ulaşmıştır.

"*Teşkilat-ı Mahsusa'nın Kuruluşunun 100. Yılında Türk İstihbaratı*" kitabı, 'İstihbarat' gibi ülkemizde çok az bilinen bir konuyu, teorik ve pratik olarak çalışmış, farklı disiplinlerden pek çok akademisyen ve uzmanın kaleminden irdeleyen yetkin bir çalışmadır. Konuya ilgi duyan ve daha çok fantastik söylemlerle belleklerini doldurmak yerine '*bilimsel gerçekleri*' öğrenmek isteyenler için bilimsel bir başvuru kitabı niteliğindedir.

Türkan BAŞYİĞİT*

1 Yrd. Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, (turkanbasyigit@gmail.com).